

METODĚJ ZEMEK (1915–1996)

Poznámky k portrétu regionálního historika a archiváře¹

Lukáš F. Peluněk, Filozofická fakulta Univerzity Palackého, Olomouc

Článek pojednává o dlouholetém řediteli okresního archivu v Mikulově, který se badatelsky zaměřoval především na regionální a církevní dějiny Moravy. První část textu pojednává o zvoleném přístupu, pramenech a literatuře, druhá osvětluje Zemkovy životní osudy, třetí část se zaměřuje na jeho odborné a popularizační dílo se zřetelem k rodnému kraji – Slovácku. Závěrem je zamyšlení nad místem (významem) tohoto regionálního historika pro soudobou českou/československou historiografii.

Úvod

Slovácko je oblastí udržující si po staletí tradici jisté výjimečnosti. Vždyť právě zde, přesněji na Uherskobrodsku, se nalézá rodiště vlivného raně novověkého myslitele a hybatele intelektuálních dějin Jana Amose Komenského (1592–1670).² Od té doby se zde zrodilo mnoho dalších výrazných osobností historické a archivní práce, kráčejších v ohledu poznání minulosti též ve stopách „učitele národů“. Jedním z nich byl rodák z Vlčnova, ThDr. et PhDr. Metoděj Zemek, CSc., jehož můžeme řadit k předním regionálním historikům jižní Moravy druhé poloviny 20. století. Od Zemkova narození uplynulo v roce 2015 jedno století, v roce následujícím pak dvacet let od jeho úmrtí. Zmíněné dvojí výročí jednoznačně vybízí k aktuálnímu ohlednutí za Metodějem Zemkem a jeho celoživotním tvůrčím odkazem. Jelikož doposud nebylo publikováno rozsáhlejší monografické pojednání o Zemkově životě a díle, pokusíme se v našem příspěvku alespoň o stručný nástin, jenž by mohl v budoucnu inspirovat k výraznějšímu odbornému zájmu o tuto vpravdě kontroverzní osobnost.

Předkládaný text představí nejdříve dostupnou literaturu a prameny k tématu, dále osvětlí Zemkovy životní osudy, ve třetí části stručně představí Zemkovo odborné dílo s primárním zřetelem k jeho rodnému kraji. Současně bude zhodnocena dosavadní kritická reflexe historikova díla jeho současníky i následovníky. Závěrečné zamyšlení se pokusí definovat základní přínos Zemkovy odborné práce pro soudobý historiografický výzkum na poli regionálních a církevních dějin.

Literatura a prameny

O osobnosti Metoděje Zemka se můžeme dočíst v první řadě z množství jubilejních životopisných črt nebo nekrologů, ať již z pera kolegů z oboru,³ či vlastivědných badatelů.⁴ Na dané téma vznikly v uplynulém desetiletí dokonce dvě kvalifikační práce. Pokusme se nyní o zhodnocení relevantní literatury, zejména pak rozsáhlejších textů Jana Zemka, Libora Blažka a Radovana Hrdličky.

Zemkovy životní osudy v roce 2009 komplexněji zmapoval ve své bakalářské práci student olomoucké katedry historie Jan Zemek.⁵ Autor je s Metodějem Zemkem příbuzensky spřízněn, mohl proto využít rodinného archivu. Na práci lze ocenit především poddhalení období let padesátých či roku 1968 v osobním i profesním životě M. Zemka. Ačkoliv je životopisná pasáž zmíněné kvalifikační práce faktograficky bohatá, o díle sledované osobnosti je zde pojednáno spíše jen skromně a útržkovitě. Skutečnost, že autor práci nerozšířil do po-

doby magisterské diplomové či disertační práce, můžeme označit za zřejmě nevyužitou příležitost.⁶

V roce 2011 pak – nezávisle na Janu Zemkovi – byla vydána kolektivní monografie *Člověk na Moravě ve druhé polovině 20. století*, jejíž součástí je kapitola *Archivář. Příklad Metoděje Zemka, Mojmíra Švábenského a Antonína Ševčíka*.⁷ Brněnský archivář Libor Blažek v ní představil život a dílo v názvu zmíněné trojice archivářů působících v archivní službě ve druhé polovině uplynulého století. Na základě srovnání tří diametrálně odlišných biografí pak L. Blažek osvětlil, jakým způsobem se jednotliví moravští archiváři vyrovnávali s politicko-společenskou realitou totalitního Československa. Text lze považovat za doposud nejkompaktnější pohled na Zemkův odkaz v širších souvislostech. M. Zemka zde autor vykresluje jako inteligentního a organizačně schopného člověka, pružně reagujícího na momentální politickou situaci, jíž byl mnohdy nucen činit strategické ústupky.

Reflexí Zemkova publikovaného odborného díla se v uplynulém desetiletí výrazněji zabývali především dva autoři mladší generace. O vývoji moravsko-uherské hranice v Zemkově pojetí pojednal archeolog Tomáš Chmela,⁸ v roce 2012 pak na půdě brněnského Historického ústavu vznikla bakalářská práce Radovana Hrdličky, jež se zaměřila na Zemkovu publikační činnost k problematice církevních dějin.⁹ Zatímco text T. Chmely spíše resumuje výsledky Zemkova bádání a staví se k některým domněnkám z patřičného odstupu, Hrdličkova kvalifikační práce má méně interpretační či jinak kritický charakter. Přestože má práce přehlednou strukturu, výsledný dojem poněkud kalí formální nedostatky a přílišné citování literatury z pera Zemkových přátel. V našem pojednání ovšem budeme dílčím způsobem reflektovat i závěry těchto dvou autorů. V nedávné době Zemkův badatelský příspěvek k problematice tzv. Luckého pole reflektoval také brněnský historik a muzejník Jiří Mitáček.¹⁰

Metoděj Zemek při práci. Převzato z: *Jižní Morava* 16, 1980, s. 259.

Výše citovaná literatura tvoří skromný faktografický základ předkládaného textu. Abychom však neskouzli k subjektivnímu líčení jednoznačně pozitivního, či negativního charakteru, je samozřejmě nutné některé z textů psaných Zemkovými současníky či přáteli názírat kritickým okem.

Představme si dále dostupné prameny. Zemkova osobní pozůstalost, obsahující mimo jiné rukopisy, poznámky, korespondenci či fotografický materiál, se nalézá ve Státním okresním archivu v Mikulově.¹¹ Výrazným problémem je však práce s tímto archivním fondem, neboť je uskladněn ve více než dvaceti kartonech, má méně přehlednou strukturu a jako celek je veřejnosti nepřístupný.¹² Podnětný materiál obsahuje i fond Státní archivní škola v Archivu dějin Univerzity Karlovy v Praze, díky němuž bylo možné poodhalit Zemkovo studium archivnictví v Brně.¹³

Fragmenty relevantních archiválií lze dohledat také v jiných moravských paměťových institucích, jak již dříve představil Jan Zemek.¹⁴ Částečně je možné reflektovat rovněž korespondenci mezi Zemkem a jeho spolupracovníky, která je rozeseta po několika archivech na Moravě, v našem příspěvku ovšem nebyla výrazně reflektována.

Dalším významným pramenem k tématu jsou vzpomínky jednotlivých historiků, kteří Zemka osobně poznali, případně s ním spolupracovali. Uskutečnily byly tři podnětné rozhovory s někdejšími blízkými Zemkovými spolupracovníky – emeritním profesorem Univerzity Palackého v Olomouci Milošem Traplem,¹⁵ dále dlouholetým ředitelem Státního okresního archivu Břeclav se sídlem v Mikulově Emilem Kordiovským¹⁶ a zlínským historikem Zdeňkem Pokludou,¹⁷ jehož prvním profesním působištěm byl okresní archiv v Mikulově.

Ke zpracování třetí části studie nastiňující Zemkovo odborné a popularizační dílo o dějinách Slováků mi byly pramenem jednotlivé odborné texty z historikova pera.¹⁸ Neopomenutelným (ač doposud spíše méně užívaným) pramenným podkladem k našemu příspěvku jsou i recenze v odborných časopisech hodnotící jednotlivé Zemkovy publikované práce.

Vzhledem k bilančujícímu charakteru závěrečné pasáže studie je nutné představit ještě další významný pramen – publikované memoáry některých českých a moravských historiků, v nichž je Metoděj Zemek zmiňován, ať již v negativním, či pozitivním duchu. Jmenovat lze především paměti Zdeňka Kalisty (1902–1980), Josefa Polišenského (1915–2001) či již zmiňovaného Miloše Trapla.¹⁹ U tohoto žánru literatury je nepochybné, že je Zemkova osobnost buďto v přátelském duchu vyzdvižována, či naopak s hořkostí odmítána. Skutečnost však lze jistě spatřovat někde uprostřed těchto dvou rozporných náhledů.

Život a dílo

Rodina Zemků měla ve Vlčnově hluboké kořeny, sahající dle dochovaných písemných pramenů až do druhé poloviny 17. století.²⁰ Budoucí historik a archivář se v této malebné slovácké dědině narodil 15. ledna 1915 jakožto první ze dvou synů rolníka, toho času obecního strážníka Metoděje Zemka (1885–1959) a jeho ženy Anny, rozené Kolkové (1890–1977). Rodiče byli římskokatolického vyznání, otec byl dokonce členem místní organizace Československé strany lidové.²¹

Dětství Zemek strávil ve svém rodišti, kde mezi lety 1921 až 1926 navštěvoval obecnou školu. Ve svých jedenácti letech – v září 1926 – se stal na krátkou dobu studentem reálného gymnázia v nedalekém Uherském Hradišti. V následujícím školním roce však přestoupil na arcibiskupské gymnázium v Kroměříži, tamější studium úspěšně zakončil maturitní zkouškou v červnu 1935.²²

Je zřejmé, že rodinné zázemí výrazně ovlivnilo Zemkovo smýšlení a zřejmě i přání vydat se duchovní cestou. Také kroměřížské gymnázium, kde v této době působil mimo jiné i autor četných historických pojednání František Robenek (1888–1938), Zemkovo myšlenkové a profesní směřování nepochybně upevnilo. V gymnazijních škamnách v Kroměříži se Zemek poznal např. s Janem Bomberou (1914–2001),²³ s nímž později spolupracoval na práci o dějinách řádu piaristů v českých zemích. V témže ročníku studoval také pozdější papežský prelát Vojtěch Tkadlčík (1915–1997).²⁴

Po vykonání zkoušky dospělosti vedly kroky čerstvého abiturienta Zemka do hanácké metropole, která se stala jeho útočištěm po několik následujících let. V Olomouci se nechal zapsat ke studiu na Cyrilometodějské bohoslovecké fakultě, dědičce tradic v té době dávno již zrušené staré olomoucké univerzity. Na akademické půdě bohoslovecké fakulty se Zemek začal soustavněji zajímat o církevní dějiny.²⁵ Toto zaměření zřejmě výrazně ovlivnili tamější profesori, mezi něž patřili církevní dějepisci František Cinek (1888–1966)²⁶ či Augustin Alois Neumann (1891–1948).²⁷

Zastavme se ještě krátce nad pohnutkami, jež vlčnovského rodáka vedly ke studiu teologie. Josef Polišínský ve svých pamětech uvádí, že Zemek (podobně jako jeho generační druh Rudolf Zuber) studoval bohosloví jen proto, aby se stal v budoucnu archivářem.²⁸ Toto tvrzení však považuji za velmi zjednodušené a zavádějící, neboť k profesi archiváře bylo ve třicátých letech minulého století možné získat také jiné vzdělání – především na Státní archivní škole v Praze. Připomeňme, že i Zuber – mimo vzdělání teologické – studoval mezi lety 1937 a 1946 historii a germanistiku na Karlově univerzitě, kde pod vedením Karla Stloukala sepsal diplomovou práci na téma *Mladá léta kardinála Ditrichštejna*.²⁹ V odpovědi na otázku, proč se Zemek rozhodl ke studiu na teologické fakultě, lze odkázat především na poměry v jeho rodině, jež se tradičně hlásila k ideálům římskokatolictví.³⁰

Vraťme se zpět do Olomouce konce třicátých let. Situace se v této době pro olomouckou teologickou fakultu vyvíjela nepříznivým směrem. Již v říjnu 1938 byl studentům bohosloví oddálen termín řádného zápisu do studia, nekonaly se přednášky ani zkoušky. V listopadu 1939 byly v protektorátu Čechy a Morava uzavřeny všechny české vysoké školy, výjimkou nebyla ani olomoucká bohoslovecká fakulta. Uzavření tamějšího arcibiskupského semináře však bylo zčásti kompenzováno náhradními přednáškami u místních dominikánů a kapucínů. Metoděj Zemek dokončil svá teologická studia v létě 1940, 5. července téhož roku byl olomouckým arcibiskupem Prečanem vysvěcen na kněze a svou primiční mši pak odsloužil o dva dny později ve svém rodišti.³¹

Období druhé světové války Zemek prožil krátce jako kaplan na faře v Buchlovicích (1940–1942), posléze nalezl uplatnění v archivní službě – v kapitulním archivu v Olomouci, kde působil od září 1942 do září 1946. Zde se podílel především na katalogizaci fondů, soupisu prvotisků, starých tisků a rukopisů.³²

Konec světového konfliktu předznamenal znovuotevření vysokých škol v Československu. Naplnily se rovněž touhy po obnovení olomouckého vysokého učení, k němuž skutečně došlo na sklonku roku 1946. Obnovená olomoucká univerzita získala oficiální název „Univerzita Palackého“, téměř jako fénix z popela postupně vstaly její fakulty – bohoslovecká, filozofická a další. Metoděj Zemek se na tamní bohoslovecké fakultě mezi lety 1945 až 1946 připravoval na licenciát, závěrečnou státní zkoušku vykonal v červnu 1946, v roce 1947 obdržel doktorát teologie (ThDr.). V listopadu 1946 zároveň získal místo jako archivář Univerzity Palackého, kde setrval do závěru roku 1950.³³

Zemkovo akademické vzdělání nebylo utvářeno jen v Olomouci, ale v poválečných letech rovněž na Masarykově univerzitě v Brně, kde od roku 1946 studoval obecné dějiny u Josefa Macůrka (1901–1992). Studium historie dokončil v červnu 1949, kdy obdržel dok-

torát filosofie na základě úspěšně obhájené disertační práce *Olomoučtí jesuité a evropský východ v letech 1566–1648*. Na tomto místě je nesmírně důležité zmínit některé výraznější osobnosti – budoucí historiky a archiváře, s nimiž se Zemek během studia na Masarykově univerzitě setkával. Jedná se především o Františka Spurného (1927–2004),³⁴ Mojžíra Švábenského (1924–2002)³⁵ či Sášu Duškovou (1915–2002).³⁶ Spolupráce s těmito třemi se také přirozeně promítla do jeho budoucí redakční a publikační činnosti.³⁷

Se Švábenským a Duškovou se Zemek setkával rovněž v rámci tříletého archivního kurzu na Státní archivní škole, který byl v letech 1947–1950 realizován na Masarykově univerzitě v Brně.³⁸ Mezi učiteli brněnského běhu Státní archivní školy byly výrazné vědecké špičky – budoucím archivářům přednášeli Jindřich Šebánek (1901–1977), Václav Richter (1900–1970) či František Čáda (1895–1975).³⁹ Z dokumentů uložených v Archivu Univerzity Karlovy je zřejmé, že Zemek tehdy patřil k průměrným studentům oboru.⁴⁰ Studium archivnictví dokončil v červnu 1950 závěrečnou prací na téma *Zdikovy listiny*.⁴¹

Počátek let padesátých byl doslova krizovým mezníkem osobního i profesního života Metoděje Zemka. Doba utvářená všudypřítomnou stalinistickou ideologií byla nepřátelská vůči všemu církevnímu i vůči jednotlivým věřícím. Římskokatolický kněz byl komunistickým režimem jednoduše označen přívlastkem „persona non grata“. Těžké životní situaci se snažil Zemek vyhnout, jak dokládají jeho spletité osudy v této době. Krátce po absolvování Státní archivní školy Zemek demonstrativně vystoupil z římskokatolické církve, opustil olomoucký univerzitní archiv a k 1. lednu 1951 se přihlásil k dobrovolné pětiměsíční brigádě ve slévárně ČKD Stalingrad v Praze. Josef Polišínský ve svých pamětech poznamenává, že si Zemek odchodem k manuální práci chtěl vylepšit kádrový posudek, k této verzi se připojuje i další literatura.⁴² Zřejmě z formálních důvodů pak v březnu 1951 v Praze uzavřel civilní sňatek s Hanou roz. Trojanovou (*1930). Manželský svazek ovšem dlouho nevydržel – novomanželé spolu žili pouhých pět měsíců.⁴³

Po krátké pracovní zkušenosti v ČKD se Zemek vrátil k archivní činnosti a v červnu 1951 nastoupil místo vedoucího Zemědělsko-lesnického archivu ve Žďáru nad Sázavou. Na západní Moravě však působil pouhé dva roky, přestěhoval se do Brna a přijal práci v neďalekém Zemědělsko-lesnickém archivu v Bučovicích. V roce 1956 byly všechny zemědělsko-lesnické archivy začleněny do státních archivů, a proto se Zemek stal odborným archivářem Státního archivu v Brně. V Brně pak působil do konce padesátých let, získal zde další zkušenosti, především při zpracovávání fondů velkostatků. Byl tu však rovněž předmětem neustálých pracovních prověrek, dokud nebyl roku 1959 srozuměn, že by měl instituci opustit. V listopadu téhož roku se proto přihlásil o volné místo ve dvou okresních archivech – ve Slaném a v Mikulově. Druhá varianta nakonec zvítězila, k 1. lednu 1960 byl Zemek jmenován okresním archivářem v Mikulově. Z archivu se o půl roku později v důsledku správní reformy stala ústřední archivní instituce nově ustanoveného okresu Břeclav. Zemek se stal vedoucím archivu.⁴⁴

Skutečnost, že mikulovské začátky Metoděje Zemka nebyly snadné, je z literatury relativně známá. Archiv bez výraznějšího zázemí bylo nutné nejdříve vytvořit. Prvních pět let činnosti archivu zajišťovali dokonce pouze dva zaměstnanci – Zemek a Alena Zimáková (*1933).⁴⁵ Zemek pro archiv brzy získal vhodné prostory a společně s A. Zimákovou začali se svozem archiválií z místních národních výborů okresu. Archiv převzal rovněž městskou registraturu Mikulova. V roce 1967 byl Zemek jmenován prvním ředitelem okresního archivu.⁴⁶

Pod Zemkovým vedením archiv v Mikulově skutečně vzkvétal, k vlastní archivní funkci instituce se v průběhu šedesátých let připojovaly další – popularizační, vědecká i společenská. V roce 1965 Zemek připravil do tisku první ročenku archivu, která se po zralé úvaze

stala „nultým ročníkem“ vlastivědného časopisu Jižní Morava, vycházejícího do dnešních dnů.⁴⁷ Vedle vydávání Jižní Moravy vznikla v Mikulově roku 1969 tradice tzv. mikulovských symposií. Příspěvky, které na těchto odborných pracovních setkáních zazněly, byly posléze publikovány v samostatných sbornících. Mikulovský archiv proto plnil nejen odborně-spoločenskou funkci jakožto organizátor symposií, ale také funkci ediční a publikační. Připomeňme, že v šedesátých letech se Zemek podruhé oženil – manželka Ludmila, roz. Horáková mu pak téměř do konce života pomáhala i s jeho odbornou prací.⁴⁸

Vedoucí pozice v mikulovském archivu nebyla Zemkovi překážkou, aby si i nadále doplňoval kvalifikaci. V roce 1966 se stal kandidátem historických věd (CSc.) na základě úspěšné obhajoby disertační práce na Univerzitě Palackého v Olomouci. Z kandidátské práce na téma *Lucká provincie a lucké pole* vzešla o šest let později monografie, přinášející doposud nejucelenější pohled na problematiku moravsko-slovenského pomezí v 10.–13. století, byť s řadou faktografických a interpretačních kontroverzí.⁴⁹ Zajímavé je, že Zemek v téže knize uvádí v seznamu literatury svůj text *Vývoj olomoucké kapituly v době předhusitské* z roku 1968 jakožto habilitační práci.⁵⁰ Udělení venia docendi Zemek zřejmě chápal jako obvyklý profesní postup historika o stupeň výše, narážel však na skutečnost, že na akademické půdě nepřednášel, a tedy že mu k dosažení cíle chyběla pedagogická praxe. Kvůli nemožnosti habilitovat se Zemek nepochybně pociťoval jistou dávku hořkosti.⁵¹

Zajímavou epizodou v životě Metoděje Zemka byl rok 1968, o němž se poprvé podrobněji zmínil Jan Zemek ve své bakalářské práci. V den okupace Československa (21. srpna 1968) Zemek vycestoval za státní hranici do Rakouska, kde vyčkával následujících čtrnáct dní, než se opět vrátil zpět. V pozdějších letech hájil tento výjezd jako badatelský, aby využil studia zahraničních archiválií, neboť se obával budoucího omezení mezinárodních styků. Jan Zemek ovšem předpokládá, že Zemek uvažoval v srpnu 1968 o emigraci, ale nakonec se rozhodl k návratu.⁵²

Zemkův dvoutýdenní rakouský pobyt v roce 1968 byl později jednou z příčin, proč se o mikulovského archiváře zajímala Státní bezpečnost. Jak již zjistil Jan Zemek a jak dokládají i příslušné záznamy seznamů spolupracovníků StB, Metoděj Zemek byl veden jako „tajný spolupracovník – agent“ s krycím jménem Leoš.⁵³ Vzhledem k tomu, že spisy vedené na M. Zemka byly skartovány, nelze k jeho registraci uvést bližší podrobnosti ani ji podrobit kritické analýze. Skutečností však zůstává, že Zemek v sedmdesátých a osmdesátých letech průměrně dvakrát ročně cestoval do zahraničí.⁵⁴ Těchto cest využíval především ke studiu archivních pramenů, teoreticky vzato ovšem mohly mít i skryté poslání. Dokud však nebudeme mít relevantní dokumenty, nelze o Zemkově registraci ve svazcích StB učinit žádný jednoznačný závěr.

Zemkovo působení v pozici ředitele mikulovského archivu končí rokem 1980, kdy ve svých pětadesáti letech odchází do penze. Dvacet let činorodé práce v Mikulově přineslo své plody – ročně vycházel svazek Jižní Moravy i sborník příspěvků z mikulovských symposií. Emil Kordiovský, který Zemka v ředitelské funkci vystřídal, hovoří o tom, že tehdy nasedl „do rozjetého vlaku“ – nastoupil do čela archivu, jehož rozsáhlé aktivity již byly prakticky rutinní.⁵⁵ Zemek se však po roce 1980 nedistancoval od mikulovského archivu – aktivně se účastnil mikulovských symposií, ještě do roku 1988 působil jako výkonný či odpovědný redaktor Jižní Moravy a až do své smrti zůstal členem redakční rady časopisu.⁵⁶

Na přelomu osmdesátých a devadesátých let minulého století provázely Metoděje Zemka zdravotní problémy, v listopadu 1991 pak zemřela jeho druhá manželka Ludmila. Podle Josefa Polišenského vzápětí zahořkl a opadly do té doby vzájemné přátelské styky.⁵⁷ Zároveň tehdy Zemek zatoužil vrátit se do římskokatolické církve a duchovního stavu.⁵⁸ V posledních letech života pobýval častěji v augustiniánském klášteře v dolnorakouském Klosterneubur-

gu, kde kromě modliteb věnoval prostor i studiu církevních dějin. Po několika konzultacích s brněnským biskupem Vojtěchem Cikrlem požádal Zemek papeže Jana Pavla II. o udělení milosti a povolení návratu ke kněžské službě. Papežský dispens pak skutečně obdržel nedlouho před smrtí v březnu 1995. V následujících měsících působil – dokud mu to zdravotní stav dovoloval – v kostele Panny Marie Pomocnice v Brně-Žabovřeskách. Metoděj Zemek zemřel 18. října 1996 v brněnské nemocnici, pohřben byl na tamním ústředním hřbitově.⁵⁹

Slovácko v díle Metoděje Zemka

Na základě dostupných bibliografických soupisů lze Metoděje Zemka označit především za historika regionálních dějin, v jeho badatelské činnosti je však neopomenutelný podíl církevně historických témat. Z hlediska teritoriálního se Zemek zaměřil postupně především na Olomouc (sídlo arcibiskupství), posléze na západní Moravu (Žďár nad Sázavou a okolí) a konečně na rodný kraj – Slovácko. Posledně zmíněnému územnímu celku proto věnujme na následujících řádcích alespoň stručné nastínění. Jelikož existují publikované bibliografické soupisy a také poměrně detailní pojednání z pera Františka Spurného,⁶⁰ zvolme pro náš text méně vyčerpávající, sumarizující přístup.

Máme-li Zemkovo odborné a popularizační dílo věnované Slovácku přehledně rozdělit, můžeme jmenovat tři hlavní oblasti: 1. historický místopis, 2. monografická zpracování dějin měst a vesnic, 3. jiné historické fenomény reflektující nejen regionální, ale i církevní či demografické aspekty.

Historický místopis v Zemkově díle jednoznačně převládá. S odstupem času dokonce můžeme říci, že jsou jeho místopisně založené texty faktograficky nejcennější. Významnou zásluhu má Zemek především na dvou rozsáhlých svazcích Vlastivědy moravské. Prvním z nich je *Břeclavsko* z roku 1969,⁶¹ druhým je *Uherskohradištsko* z roku 1982 (2. upravené vydání 1992). Zemkův autorský podíl na druhém titulu činí téměř polovinu díla, čítajícího bezmála 400 tiskových stran.⁶² Zemek (většinou s Josefem Kukulkou či Alenou Zimákovou) zpracoval také některé ze studijních příruček historického místopisu, které mezi šedesátými až osmdesátými lety minulého století vydávala Univerzita Palackého v Olomouci.⁶³

Z monograficky zpracovaných dějin měst a obcí Slovácka pak připomeňme především Zemkův rodný Vlčnov, dále Uherský Brod, Uherské Hradiště či Břeclav. Jedná se především o publikace redigované Zemkem, který přispěl i některými kapitolami (především k období středověku a raného novověku). Seznam dějin obcí, které byly za Zemkovy redakce zpracovány uceleněji či spíše populárněji, je ovšem mimořádně dlouhý.

Do třetího „slováckého“ okruhu lze zařadit několik různorodých témat – např. problematiku dějin dějepiscectví,⁶⁴ osobnost J. A. Komenského reflektovanou v monografii o dějinách Nivnice (1992) či minulost jezuitské koleje v Uherském Hradišti.⁶⁵ Autorský podíl má Zemek také v rozsáhlé, byť nepřesnostmi opředené publikaci o fenoménu jízdy králů na jižní Moravě.⁶⁶ Existuje rovněž řada čistě populárně koncipovaných publikací, které Zemek z valné většiny zpracoval redakčně.⁶⁷

Místo Metoděje Zemka v soudobé historiografii

Věnujme nyní pozornost významu Metoděje Zemka pro soudobou českou/československou historiografii. Pročítáme-li texty, jež jsou vlčnovskému rodákovi věnovány, zjišťujeme, že pojednávají téměř výhradně o jeho životních osudech, publikační činnosti, případně se jedná o biografii v kontextu „archivář a jeho doba“. Citelně ovšem chybí alespoň přibližné uchopení tématu v ohledu místa (významu) historika v soudobé historiografii. Je zajímavé,

že Kutnarovy a Markovy *Přehledné dějiny českého a slovenského dějepiscetví* Zemka vůbec nezmiňují.⁶⁸

Jméno Metoděje Zemka přežívá především mezi v současnosti nejstarší generací badatelů v pozitivně laděných legendách, či naopak odsudcích ve vyložení negativním smyslu. Domnívám se, že v dnešním historickém bádání převažuje ona druhá varianta. Jistou roli v aktuálně negativním náhledu Zemka ovšem může mít stále se zvyšující kontrola vědeckého bádání. Recenzní řízení, dnes naprosto obvyklá procedura u odborných časopisů, dříve nebylo naprostou samozřejmostí. O to více je nutné poukázat na skutečnost, že Zemek publikoval své studie téměř výhradně v Jižní Moravě, tedy v jím redigovaném sborníku. Zároveň je zřejmé, že pokud vznikla kritická recenze na některou ze Zemkem redigovaných publikací, v Jižní Moravě se jistě neobjevila – ať už z přirozené úcty recenzenta vůči mikulovskému archiváři, či z jiných, kariéerně podmíněných příčin.

Pokud však máme hledat kladné stránky Zemkova odborného odkazu, nacházíme je především v činnosti organizační. Zemek oplýval výraznou organizační schopností, zmiňme jen vydávání sborníku Jižní Morava a dlouholeté konání mikulovských sympozií, což vysoce hodnotil Josef Polišenský.⁶⁹ Ten také uvádí, že symposia měla ve svých počátcích „spojovat české a zejména moravské historiky s historiky rakouskými“, spatřuje zde tedy aspekt reálné mezinárodní spolupráce.⁷⁰ Po roce 1978 se ovšem podle téhož pisatele jednalo spíše o „regionální shromáždění povýtce stranických historiků“.⁷¹ U Polišenského a jeho vztahu k Zemkovi se ještě krátce zastavme. Z pohledu historického a institucionálního vývoje novodobé české historiografie je totiž zajímavá Polišenského zmínka o tom, že v Jižní Moravě nechával otisknout ty studie a články, které „nechtěl dát do Československého časopisu historického“.⁷² Regionální sborník redigovaný Zemkem tedy získával hodnotné texty od jednoho z nejvýraznějších poválečných československých historiků. Polišenský ve svých pamětech vykresluje Zemka jakožto „výtečného historika následovaného zlým osudem“, hodnotí jej tedy kladně.⁷³ Zároveň ovšem srovnává Zemka s jeho generačním druhem Zuberem – zatímco Zemek publikoval výrazněji, Zuber byl dle Polišenského „jako historik daleko uvážlivější“.⁷⁴

Existují ovšem výrazně zápornější názory na Zemkův životní odkaz. Miroslav Svoboda např. v předmluvě k nedávno vydaným dějinám Mikulova uvádí, že Zemek měl „diskutabilní odbornou erudici“.⁷⁵ S tímto tvrzením ovšem nemohu souhlasit, neboť erudice (u Zemka přinejmenším v podobě Státní archivní školy)⁷⁶ neměla společného jmenovatele s takzvanou akribií, jež byla skutečným negativem Zemkovy badatelské práce. Častá Zemkova snaha o odbornou interpretaci témat z oboru dějin umění či dějin architektury očividně neslavila mnoho úspěchů. V případě textu doplňujícího obrazovou publikaci *Jižní Morava* jej za to výrazně kritizoval historik umění Jan Sedlák na stránkách *Vlastivědného věstníku moravského*.⁷⁷ Týž recenzent zároveň podotkl, že v případě popularizační práce je předpokladem „výběr nejdůležitějších údajů podaných přístupnou formou, avšak na soudobém stupni poznání, bez zastaralých názorů, chyb a mezer. Bohužel tomuto základnímu požadavku Zemkova kniha nevyhověla a nabízí početné obci zájemců zkresená, nepravdivá fakta, a to v míře, na jejíž úplné postižení by bylo třeba disponovat několikanásobně větší recenzní plochou“.⁷⁸

Kontroverze a kritické reakce kolegů vzbudila v době vydání také Zemkova práce na regestech listin uložených ve vaduzských archivech. Regesta byla pouze přípravným materiálem pro budoucí edici listin v originálním jazyce (němčině či latině) a českém překladu. Knižní edici lichtenštejnských listin pak Zemek společně s dalšími spolupracovníky připravil do tisku v roce 1993. Publikace je ovšem zatížena typickým neduhem Zemkovy práce – chvatem, absencí kontroly. Výmluvně to dokládá recenze Jaroslava Mezníka otištěná na stránkách *Českého časopisu historického*, který edici zasazuje do širšího kontextu mo-

derní ediční praxe (opomeňme součet nesrovnalostí, které v edici recenzent nalezl): „*Současným editorům středověkých listin se někdy vyčítá, že chtějí být příliš dokonalí i úplní a že tento jejich perfekcionalismus zaviňuje zdlouhavou přípravu a tím i nákladnost edic. Recenzovaná edice je příkladem opačného posunu: přílišný chvat se odrazil v řadě nedostatků, které by se v edicích objevovat neměly.*“⁷⁹ Na druhou stranu však Mezník dodal pozitivní atribut recenzovaného díla: „*Sama skutečnost, že historikové a vlastivědní pracovníci mají k dispozici texty listin, které byly pro ně posud nepřístupné, je nepochybně cenná.*“⁸⁰ Dodejme však, že tiskem vydaná edice se výrazně prodražila, protože musela být sázena nadvakrát kvůli výrazným faktografickým nepřesnostem.⁸¹ Ani ve druhé verzi se však nepodařilo množství kontroverzí eliminovat, jak dokládá mimo jiné i Jaroslav Mezník.

Shrneme-li výše uvedené, zjišťujeme, že Zemek se ve svých pracích často dopouštěl řady nepřesností či vyložených omylů. Svou roli zde hrálo několik faktorů – pracovní vytížení a větší důraz na kvantitu než na kvalitu. Zemek tak výrazně připomíná svého univerzitního učitele Augustina Aloise Neumanna, známého četnými polemikami napříč historiografickým spektrem, o jehož textech se mnohdy tvrdí, že jsou výrazně limitovány „*prací v chvatu, úspěchaností a nehotovostí.*“⁸²

Závěr

V příspěvku jsme nastínili, že v současném bádání je nutné mnohé ze Zemkových textů reflektovat s rezervou. Nemůžeme však dílo Metoděje Zemka jednoznačně zavrhnout. Přestože je jeho badatelský odkaz označován za celkově nedokonalý, na straně druhé může posloužit jako vzor současným i budoucím – jakým způsobem by historiografie kráčet nemusela. Předkládaný text si nečinil nároky objevit doposud neznámé skutečnosti či komplexně a s kritickým nadhledem zhodnotit veškeré Zemkovo odborné dílo. Představil však i některé nové náhledy na tuto rozporuplnou osobnost, jež mohou být posléze rozvíjeny dalšími směry.

Závěrem ještě nahlédnutí do archivních pramenů. Je zajímavé, jak výstižně znějí slova předního českého historika a paleografa Zdeňka Kristena, který již v roce 1950 hodnotil Zemkovu závěrečnou práci ve Státní archivní škole: „*Zemkova práce svědčí o velké pílí i o zaujetí pro zvolené thema. Je jí sice na újmu chvatné konečné zpracování, které se projevuje jako po stránce vnější úpravy, tak i stilistické.*“⁸³

Poznámky:

- 1 Studie vznikla v rámci projektu Filozofické fakulty Univerzity Palackého „Společnost v historickém vývoji od středověku po moderní věk II.“ (IGA_FF_2016_037), díky účelové podpoře na specifický vysokoškolský výzkum udělené roku 2016 Univerzitě Palackého v Olomouci Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy ČR.
- 2 Tedy pravděpodobně Nivnice, v minulosti byly uváděny též Uherský Brod či Komňa. Již od smrti Komenského byl v prostoru českých zemí veden táhnoucí se historiografický spor, jenž doposud nenalezl jednoznačného rozřešení.
- 3 Máme na mysli především profesionální historiky a archiváře, kteří Metoděje Zemka osobně znali, případně s ním spolupracovali na odborné úrovni (řazeno abecedně). Č o u p e k, Jiří. PhDr. Metoděj Zemek, CSc., jubilující. *Slovácko* 32, 1990, s. 140; Týž. Úvodem. In: *Knihna o Redutě*. Velehrad: Ottobre 12, 2001, s. 20–18; H o f f m a n n o v á, Jaroslava a P r a ž á k o v á, Jana. *Biografický slovník archivářů českých zemí*. Praha: Libri, 2000, s. 729; K a š u b o v á, Marie. Připomínáme... In: *Jižní Morava* 51, 2015, sv. 54, s. 472; K o r d i o v s k ý, Emil. Metoděj Zemek pětasedmdesátiletý. In: *Jižní Morava* 26, 1990, sv. 29, s. 321–323; Týž. Metoděj Zemek

- osmdesátiletý. *Malovaný kraj* 31, 1995, č. 1, s. 33; Týž. Osmdesátiny dr. Metoděje Zemka. In: *Jižní Morava* 31, 1995, sv. 34, s. 297–298; Týž. Za PhDr. et ThDr. Metodějem Zemkem, CSc. In: *Jižní Morava* 33, sv. 36, 1997, s. 265–268; Týž. Padesát ročníků časopisu Jižní Morava. In: *Jižní Morava* 50, 2014, sv. 53, s. 5–11; P a r m a, Tomáš. ThDr. PhDr. Metoděj Zemek, CSc. In: *Cyriľomethodějská teologická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci v letech 1990–2010: 20 let od jejího obnovení: sborník*. Velehrad: Historická společnost Starý Velehrad, 2010, s. 237; S k u t i l, Jan. Ocenění životního díla PhDr. Metoděje Zemka, CSc. In: *Jižní Morava* 21, 1985, sv. 24, s. 323–338; S p u r n ý František. Šedesát pět let PhDr. Metoděje Zemka, CSc. In: *Jižní Morava* 16, 1980, sv. 16, s. 259–264; S v o b o d a, Miroslav. Jihomoravský archivář Metoděj Zemek. In: *Archiváři ve XX. století: sborník příspěvků z konference uspořádané ve dnech 18. – 19. září 2001 v Jindřichově Hradci*. Jindřichův Hradec: Státní okresní archiv, 2002, s. 134–136; Š t a r h a, Ivan. 65 let PhDr. Metoděje Zemka. *Archivní časopis* 30, 1980, č. 2, s. 110–112; Týž. In memoriam ThDr. et PhDr. Metoděje Zemka, CSc. *Archivní časopis* 47, 1997, č. 1, s. 35–36.
- 4 P i n k a v a, J. Životní jubileum historika a vlastivědce. *Hanácké noviny* 6, č. 6, 14. 1. 1995, příloha Na neděli, s. 8; Týž. Za Metodějem Zemkem, knězem a historikem. *Hanácké noviny* 7, č. 137, 16. 11. 1996, s. 10; Č e r v i n k a, Arnošt. *Významné osobnosti Arcibiskupského gymnázia v Kroměříži*. Kroměříž: Arcibiskupské gymnázium, 2007, s. 24; Týž. *Významné osobnosti Arcibiskupského gymnázia v Kroměříži*. 2. rozšířené vyd. Kroměříž: Arcibiskupské gymnázium, 2011, s. 31–32.
  - 5 Z e m e k, Jan. *Metoděj Zemek (1915–1996). Nástin života a díla*. Olomouc 2009 (nepublikovaná bakalářská diplomová práce, vedoucí doc. PhDr. Karel Konečný, CSc.). Autor bohužel ve své kvalifikační práci nezmiňuje, v jakém příbuzenském vztahu se nachází vůči sledované osobnosti – Metoději Zemkovi.
  - 6 Ve své magisterské diplomové práci Jan Zemek propojil vzhledem ke své studijní kombinaci aspekty geografické a církevně historické. Srov. Z e m e k, Jan. *Geografická charakteristika římskokatolické církve – Děkanát Uherský Brod*. Olomouc 2011 (nepublikovaná magisterská diplomová práce).
  - 7 B l a ž e k, Libor. Archivář. Příklad Metoděje Zemka, Mojmíra Švábenského a Antonína Ševčíka. In: Fasora, Lukáš et al. *Člověk na Moravě ve druhé polovině 20. století*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2011, s. 219–240, především s. 225–231.
  - 8 C h m e l a, Tomáš. Problematika hranice českého a uherského státu v 10. – 13. století v kontextu práce Metoděje Zemka. *Historická geografie* 34, 2007, č. 2, s. 429–432.
  - 9 H r d l i č k a, Radovan. *Metoděj Zemek – publikační činnost zaměřená na církevní dějiny*. Brno 2012 (nepublikovaná bakalářská diplomová práce, vedoucí PhDr. Jiřina Štouračová).
  - 10 M i t á č e k, Jiří. „Campus Lucsco“ – proměny jedné otázky. In: Galuška, Luděk, Kouřil, Pavel a Mitáček, Jiří, eds. *Východní Morava v 10. až 14. století*. Brno: Moravské zemské muzeum, 2008, s. 155–167. Naposledy téma nastínil v úvodní přednášce nedávného 30. kmeniologického kolokvia v Uherském Brodě 12. října 2016 (rukopis přednášky bohužel momentálně není k dispozici).
  - 11 Státní okresní archiv Břeclav se sídlem v Mikulově, fond PhDr. Metoděj Zemek, CSc.
  - 12 Informace o přibližném obsahu a rozsahu fondu sdělil PhDr. Emil Kordiovský dne 27. září 2016.
  - 13 Archiv dějin Univerzity Karlovy, fond Státní archivní škola.
  - 14 Státní okresní archiv v Kroměříži, fond Arcibiskupského gymnázium Kroměříž; Moravský zemský archiv v Brně, fond B 358, především kart. 35; Archiv UP, fond Rektorát, inv. č. 2 107, Personální spisy.
  - 15 K rozhovoru došlo dne 23. 11. 2015 na půdě Katedry historie Filozofické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci. Záznam rozhovoru uložen v archivu autora.
  - 16 K rozhovoru došlo 27. září 2016 v sídle Muzejní a vlastivědné společnosti v Brně. Záznam rozhovoru uložen v archivu autora.
  - 17 K rozhovoru došlo 20. září 2016 v Knihovně Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně. Záznam rozhovoru uložen v archivu autora.
  - 18 Existují tři bibliografické soupisy, vzhledem k širokému tematickému záběru M. Zemka však zřejmě nejsou zcela kompletní. Z i m á k o v á, Alena a Š t a r h a, Ivan. Bibliografie prací PhDr. Metoděje Zemka, CSc. In: *Jižní Morava* 16, 1980, sv. 16, s. 264–271 [do roku 1979];

- Z e m k o v á, Ludmila. Seznam prací a článků Metoděje Zemka v letech 1980–1985. In: *Jižní Morava* 21, 1985, sv. 24, s. 337–338; Bibliografie Zemkových prací za léta 1985–1989. In: *Jižní Morava* 26, 1990, sv. 29, s. 322–323.
- 19 K a l i s t a, Zdeněk. *Po proudu života. Díl 2*. Brno: Atlantis, 1996; P o l i š e n s k ý, Josef. *Historik v měnícím se světě*. Praha: Univerzita Karlova, 2001. 351 s.; T r a p l, Miloš. *Můj život s historií*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2014. 230 s.
- 20 Srovnej Z e m e k, Metoděj a kol. *Vlčnov: dějiny slovácké dědiny*. Brno: Blok, 1966, s. 220; Z e m e k, Jan. c. d., s. 7.
- 21 Z e m e k, Jan. c. d., s. 7–8.
- 22 Srovnej Z e m e k, Jan. c. d., s. 11; B l a ž e k, Libor. c. d., s. 225.
- 23 K osobnosti Jana Bombery blíže viz K r a j č o v á, J. Jan Bombera. In: Bombera, Jan et al. *Tři sta let piaristů v Jeseníkách*. Moravský Beroun: Moravská expedice, 2001, s. 53–59. Srovnej Z e m e k, Jan. c. d., s. 10–11.
- 24 K osobnosti msgr. Tkaldčíka viz P o j s l, Miloslav. *Mons. prof. ThDr. Vojtěch Tkadlčík*. In: *Cyriometodějská teologická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci v letech 1990–2010: 20 let od jejího obnovení: sborník*. Velehrad: Historická společnost Starý Velehrad, 2010, s. 235.
- 25 Radovan Hrdlička ve své bakalářské práci uvádí, že Zemka „inspiroval k prvotnímu vědeckému bádání“ Josef Vašica. Činí tak ovšem bez uvedení zdroje. Srovnej H r d l i č k a, Radovan. c. d., s. 9.
- 26 O Františku Cinkovi a jeho literárním odkazu blíže viz H a n u š, Jiří. *Malý slovník osobností českého katolicismu 20. století s antologií textů*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2005, s. 23–24; Š m í d, Marek. *Mons. prof. ThDr. František Cinek a jeho dílo K náboženské otázce v prvních letech naší samostatnosti 1918–1925*. In: Marek, Pavel a kol. *Historik a jeho dílo: kniha věnovaná 80. výročí narození prof. PhDr. Miloše Trapla, CSc.* Olomouc: Univerzita Palackého, 2015, s. 206–215.
- 27 K osobnosti Augustina Aloise Neumanna blíže viz P o j s l, Miloslav. Augustin Alois Neumann (1891–1948). *Dějiny a současnost* 13, 1991, č. 6, s. 63; Z a o r a l, Roman. Augustin Alois Neumann, 1891–1948. In: Barteček, Ivo, ed. *Historiografie Moravy a Slezska. Svazek 1*. Olomouc: Univerzita Palackého, Filozofická fakulta, katedra historie, 2001, s. 119–137; M l a t e č k, Karel. Po stopách Augusta Aloise Neumanna (Několik poznámek k dílu). In: Hanák, Jaromír, ed. *Muzeum Brněnska: sborník 2009*. Předkláštěří: Muzeum Brněnska, 2009, s. 79–88.
- 28 P o l i š e n s k ý, Josef. c. d., s. 177, 307.
- 29 Srovnej K r á l o v á, Lenka. Rudolf Zuber – život moravského historika. In: Bek, Pavel et al. *Studia iuvenilia MMIII: sborník studentských prací*. Ostrava: Filozofická fakulta Ostravské univerzity, 2004, s. 175–190, zde s. 176–177.
- 30 Srovnej Z e m e k, Jan. c. d., s. 8; B l a ž e k, Libor. c. d., s. 225.
- 31 Z e m e k, Jan. c. d., s. 12–13.
- 32 Z e m e k, Jan. c. d., s. 13; B l a ž e k, Libor. c. d., s. 226.
- 33 Z e m e k, Jan. c. d., s. 14.
- 34 Ke Spurnému nejnověji H a r á š t o v á, Zuzana. František Spurný – čarodějný učen a inkvizitor v jedné osobě. *Vlastivědný věstník moravský* 65, 2013, č. 4, s. 347–36; Táž. František Spurný jak ho znáte i neznáte. In: Jarmarová, Hana, ed. *Sborník Státního okresního archivu Šumperk. Č. 6*. Šumperk: Zemský archiv v Opavě, Státní okresní archiv Šumperk, 2013, s. 12–18.
- 35 Ke Švábenskému blíže viz V á l k a, Josef. Archivář a historik Mojmír Švábenský. In: *Jižní Morava* 26, 1990, sv. 29, s. 325–327; B l a ž e k, Libor. Archivář. Příklad Metoděje Zemka, Mojmíra Švábenského a Antonína Ševčíka. In: Fasora, Lukáš et al. *Člověk na Moravě ve druhé polovině 20. století*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2011, s. 219–240 (především s. 231–235); B u r á ň o v á, Dagmar. Archivář Mojmír Švábenský (18. 5. 1924 – 22. 5. 2002). In: Krafl, Pavel, ed. *Almanach mediévisty-editora*. Praha: Historický ústav, 2011, s. 113–115.
- 36 K Duškové viz H l a v á č e k, Ivan. Profesorka Sáša Dušková zemřela. In: Hlaváček, Ivan. *O mých předchůdcích i současníkch: soubor studií k dějinám archivnictví, historiografie a pomocných věd historických*. Praha: Národní archiv, 2011, s. 354–355; M e z n í k, Jaroslav. Odešla profesorka Sáša Dušková. *Časopis Matice moravské* 121, 2002, č. 2, s. 617–620; V a š k ů, Vladimír. Za profesorkou Sášou Duškovou. *Český časopis historický* 100, 2002, č. 4, s. 982–984.
- 37 Z e m e k, Jan. c. d., s. 14–15.

- 38 Oficiální název kurzu zněl „Archivní studium 1947/50 při Masarykově universitě v Brně“. Archiv dějin Univerzity Karlovy, fond Státní archivní škola, inv. č. 622.
- 39 Srovnej Skutil, Jan. c. d., s. 329.
- 40 Archiv dějin Univerzity Karlovy, fond Státní archivní škola, inv. č. 637, 638, 639.
- 41 Referenty (tj. oponenty) Zemkovy závěrečné práce byli Zdeněk Kristen a Jindřich Šebánek. Archiv dějin Univerzity Karlovy, fond Státní archivní škola, inv. č. 627.
- 42 Polišenský, Josef. c. d., s. 307.
- 43 Blažek, Libor. c. d., s. 226. Někteří autoři uvádějí opačnou variantu, tedy že zájem o ženu byl předpokladem k laicizaci. Tuto verzi však dle mého názoru popírá fakt, že se Zemek po smrti své druhé manželky (1991) rozhodl k návratu do církve.
- 44 Zemek, Jan. c. d., s. 20–21; Blažek, Libor. c. d., s. 227–228. Hamerová, Anna. Z činnosti Zemědělsko-lesnického archivu v Bučovicích. In: Smutná, Kateřina a Štarha, Ivan, eds. *150 let Státního oblastního archivu v Brně: sborník příspěvků k historii ústavu*. Brno: St. oblastní archiv, 1989, s. 105–114, zde s. 113; Zoravová, Marie. Zemědělsko-lesnické archivy v bývalém Jihlavském kraji. In: Tamtéž, s. 191–244, zde s. 215–221.
- 45 K Aleně Zimákové blíže viz Hoffmannová, Jaroslava a Pražáková, Jana. c. d., s. 800.
- 46 Zemek, Jan. c. d., s. 24–27; Blažek, Libor. c. d., s. 228.
- 47 O vzniku Jižní Moravy a Zemkově jednání s představiteli ONV v Břeclavi blíže viz Trapl, Miloš. c. d., s. 105; Zemek, Jan. c. d., s. 30.
- 48 Ke sňatku došlo 21. června 1963. Srovnej Zemek, Jan. c. d., s. 22; rozhovor s prof. Milošem Traplem z 23. listopadu 2015.
- 49 Zemek, Metoděj. *Moravsko-uherská hranice v 10. až 13. století: (příspěvek k nejstarším dějinám Moravy)*. Brno: Musejní spolek, 1972. Srovnej Mitáček, Jiří. c. d., s. 157.
- 50 Zemek, Metoděj. c. d., s. 120.
- 51 O hořkosti se zmiňuje rovněž Emil Kordiovský. Rozhovor ze dne 27. září 2016.
- 52 Zemek, Jan. c. d., s. 27–28.
- 53 Tamtéž, s. 28; Cibulkovy seznamy spolupracovníků StB. 1. díl, *Kompletní seznam spolupracovníků StB*. Olomouc: Votobia, 1999, s. 146.
- 54 Na tuto skutečnost upozorňuje např. Emil Kordiovský. Rozhovor ze dne 27. září 2016.
- 55 Tamtéž.
- 56 Padesát ročníků časopisu Jižní Morava. In: *Jižní Morava* 50, 2014, sv. 53, s. 5–9, zde s. 5.
- 57 Polišenský, Josef. c. d., s. 308. Podobně o Zemkových posledních letech života hovořil i profesor Miloš Trapl. Rozhovor ze dne 23. listopadu 2015.
- 58 Libor Blažek usuzuje, že Zemek hodlal ulehčit svému svědomí, neboť v padesátých letech obětoval víru ve prospěch své kariéry. Srovnej Blažek, Libor. c. d., s. 231.
- 59 Zemek, Jan. c. d., s. 41–44; Blažek, Libor. c. d., s. 231.
- 60 Spurný, František. c. d., s. 259–264.
- 61 Zemek, Metoděj. Břeclavsko po roce 1938 do současnosti. In: Nekuda, Vladimír, ed. *Břeclavsko*. Brno: Musejní spolek, 1969, s. 179–194. Vlastivěda moravská; sv. 61.; Týž. Zemědělství. In: Tamtéž, s. 195–203; Týž. Školství. In: Tamtéž, s. 271–282; Týž. Divadlo. In: Tamtéž, s. 291–294; Týž. Vývoj církevní struktury. In: Tamtéž, s. 331–334; Zemek, Metoděj a Zimáková, Alena a kol. Jednotlivé obce. In: Tamtéž, s. 335–669.
- 62 Zemek, Metoděj. Místopis jednotlivých obcí. In: Nekuda, Vladimír, ed. *Uherskohradištsko*. Brno: Muzejní a vlastivědná společnost, 1992, s. 427–825. Vlastivěda moravská; sv. 63.
- 63 Např. Zemek, Metoděj a Zimáková, Alena. *Místopis Břeclavska 1848–1960*. Olomouc: Kabinet regionálních dějin, 1966. V díle je psáno, že je „určeno pro učitele v oblasti a posluchače“, vyšlo nákladem 300 výtisků.
- 64 Zemek, Metoděj. Piaristické dějepiscectví v našich zemích se zřetelem k jižní Moravě. In: *Kulturně historické styky jižní Moravy: XX. Mikulovské sympozium 24. – 25. října 1990*. Mikulov: Okresní archiv Břeclav se sídlem v Mikulově, 1991, s. 33–44; Zemek, Metoděj. Bartoškova kronika města Uherského Brodu. In: *Příspěvky ke starší literatuře na Moravě*. Blansko: Okresní archiv, 1964, s. 35–39. K Bartoškově kronice blíže viz Rájech, Rostislav. Bartoškova kronika z hlediska astronomie a geofyziky. *Malovaný kraj* 40, 2004, č. 6, s. 11; Týž. Bartoškova kronika z hlediska meteorologie. *Malovaný kraj* 41, 2005, č. 1, s. 27; Týž. Měření času a Bartoškova

- kronika. *Malovaný kraj* 41, 2005, č. 2, s. 26–27; Zemek, Petr. Bartošková kronika znovu na scéně. *Malovaný kraj* 40, 2004, č. 5, s. 7, úvodní studie.
- 65 Zemek, Metoděj. *Dějiny jezuitské koleje v Uherském Hradišti. K 300tému výročí koleje*. Olomouc 1946 (tištěný strojepis); Týž. *Dějiny jezuitské koleje v Uherském Hradišti*. In: *Knihy o Redutě*. Velehrad: Ottobre 12, 2001, s. 20–238.
- 66 Frolc, Václav a kol. *Jízda králů: lidový obřad, hra, slavnost*. Praha: TEPS, 1990. Kapitoly: Uprkova jízda králů, s. 82–83; Z historické paměti Doloplatz, s. 88–89; Z historické paměti Hluku, s. 94–95; Z historické paměti Vlčnova, s. 114–119.
- 67 Zemek, Metoděj. *Jižní Morava: krajina, historie, umělecké památky*. Praha: Orbis, 1977. 304 s.; Zemek, Metoděj a Zimáková, Alena. *Mikulov*. Břeclav – Brno 1973; Mikulica, Vladimír, Šlancar, Josef a Zemek, Metoděj. *Břeclavsko*. Martin: Osveta, 1980 (text k obrazové publikaci); Zemek, M. a kol. Tomeček, J. *Mikulov: památkové rezervace*. Praha – Brno 1983 (kapitola Perla jižní Moravy, s. 7–14); Zemek, Metoděj, Šimončíč, Jozef a Ribačič, Ivan. *Ej vínečko, víno: (Západné Slovensko, jihovýchodní Morava)*. Martin: Osvěta, 1986. nestr.
- 68 A sice ani v jednom ze tří vydání tohoto díla.
- 69 Polišenský, Josef. c. d., s. 248, 308.
- 70 Tamtéž, s. 308.
- 71 Tamtéž, s. 308.
- 72 Tamtéž, s. 308.
- 73 Tamtéž, s. 307.
- 74 Tamtéž, s. 308.
- 75 Svoboda, Miroslav. Úvod. In: Svoboda, Miroslav a kol. *Mikulov*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2013, s. 7–10.
- 76 Dle archivních pramenů je patrné, že Zemek patřil mezi průměrné studenty archivního studia.
- 77 Sedláček, Jan (rec.). *Jižní Morava. Krajina, historie, umělecké památky*. Sestavil a napsal PhDr. Metoděj Zemek, CSc. (...). *Vlastivědný věstník moravský* 29, 1977, č. 3, s. 358–359.
- 78 Tamtéž, s. 359.
- 79 Menčík, Jaroslav (rec.). Bistřícký, Jan, Spurný, František, Václavek, Ludvík a Zemek, Metoděj. *Moravské a slezské listiny lichtenštejnského archivu ve Vaduzu [...]. Český časopis historický* 91, 1993, č. 3, s. 462–464, zde s. 464.
- 80 Tamtéž.
- 81 Rozhovor s Emilem Kordiovským ze dne 27. září 2016.
- 82 Srovnej Zorala, Roman. c. d., s. 119–137, zde s. 122.
- 83 Archiv dějin Univerzity Karlovy, fond Státní archivní škola, inv. č. 628.

Bc. Lukáš F. Peluňk (n. 1991), v současné době student magisterského studia historie na Filozofické fakultě Univerzity Palackého v Olomouci. Zaměřuje se na dějiny dějepiscevtví a příbuzných vědních oborů v českých zemích, dále na regionální dějiny Podřevnicka a Slovácka, výrazný prostor věnuje studium biografického charakteru.

Metoděj Zemek (1915–1996). Notes to The Portrait of Regional Historian and Archiver

Abstract

ThDr et PhDr Metoděj Zemek, Csc (15. 1. 1915, Vlčnov – 18. 10. 1996, Brno), a long-time director of the regional archive in Mikulov was one of the prominent regional historians in Moravia and Silesia in the second half of 20th century. In his vast professional and popularizing work the topics of regional and church history prevail, but because due to the quantity of his publishing activities there is no quite perfect bibliographical list. Many of his texts are accompanied by a number of formal and fact deficiencies and that is why his research work is simply often reject as a whole. But it is obvious that not only negative features but also positive ones be found in his activities. In 2015 it has been one hundred years since he was born and in 2016 it has been 20 years since he died. Both anniversaries mentioned above offered an obvious chance to look at Metoděj Zemek's lifetime work. Since there still is no larger

and, from the point of view of concept, steady study on his life and work, the article presents at least a concise outline of the topic which could inspire other opinions on his controversial personality. First part of the text deals with his approach, sources and literature, the second one explains sometimes his somewhat difficult and complex fate. Third part focuses on his professional work with respect to his native region – Moravian Slovakia. In the end there is a reflection on the place (importance) of the regional historian for contemporary Czech / Czechoslovak historiography.

Metoděj Zemek (1915–1996). Anmerkungen zum Porträt des Regionalhistorikers und Archivars

Z u s a m m e n f a s s u n g

ThDr. et PhDr. Metoděj Zemek, CSc. (15. 1. 1915, Vlčnov – 18. 10. 1996, Brno), langjähriger Direktor des Kreisarchivs Mikulov, zählte in der zweiten Hälfte des 20. Jahrhunderts zu den führenden Regionalhistorikern in Mähren und Schlesien. In Zemeks ausgedehnten Fachveröffentlichungen und in seinem populärwissenschaftlichem Werk überwiegen Themen aus den Bereichen Regional- und Kirchengeschichte; in Anbetracht des Umfangs seiner Publikationstätigkeit fehlt bislang leider eine wirklich vollständige bibliografische Auflistung. Viele seiner Texte werden von einer Reihe von formellen und faktografischen Mängeln begleitet, deshalb wird heute Zemeks Forschungsarbeit einfach pauschal abgelehnt. Jedoch ist sichtbar, dass in seinen Aktivitäten nicht nur negative, sondern auch positive Seiten zu finden sind. Seit Zemek Geburt verging 2015 ein Jahrhundert, im folgenden Jahr vergingen dann zwanzig Jahre nach seinem Tod. Das erwähnte doppelte Jubiläum bot die offenbare Gelegenheit für eine aktuelle Rückschau auf Metoděj Zemek und sein schöpferisches Lebenswerk. Da es bislang keine umfassende und konzeptionell konsolidierte Abhandlung über Zemeks Leben und Werk gibt, stellt der vorgelegte Beitrag zumindest einen kurzen Abriss des Themas vor, der zu weiteren Einblicken in diese kontroverse Persönlichkeit inspirieren könnte. Der erste Teil des Textes behandelt die gewählte Vorgehensweise, die Quellen und Literatur, der zweite Teil beleuchtet die oftmals komplizierten Lebensschicksale von Metoděj Zemek, der dritte Teil widmet sich seinen Fachveröffentlichungen in Hinblick auf Zemeks Heimat – die Mährische Slowakei, abschließend wurden Gedanken zur Bedeutung dieses Regionalhistorikers für die heutige tschechische/tschechoslowakische Geschichtsschreibung aufgenommen.